Erfgoednota Sint-Amanduskerk Moortsele

1. Administratieve gegevens

Adres: Sint-Antoniusplein 8, 9860 Moortsele-Oosterzele

Juridisch statuut:

- Vastgesteld item op de inventaris van het bouwkundig erfgoed met ID nr. 89607[1]
- Opgenomen in het landschappelijk geheel 'Betsbergebos, Gootbos en Ter Hulst' met ID nr. 135236[2]
- Beschermd als monument (dd. 28-12-1936): Parochiekerk Sint-Amandus: koor en zuiderarm kruisbeuk, met ID nr. 8425[3]
- Beschermd als monument (dd. 30-01-2013): parochiekerk Sint-Amandus met cultuurgoederen en historische kerkhofsite, met ID nr. 5101[4]

2. Wettelijk kader

Vastgesteld inventarisitem[5]

Een vastgesteld inventarisitem op de inventaris van het bouwkundig erfgoed houdt een erkenning als lokaal waardevol erfgoed in. Bij stedenbouwkundig vergunningsplichtige werken moet de vergunningverlener een beoordeling maken van de impact van de werken op de erfgoedwaarden van het pand en/of site. Deze beslissing moet gemotiveerd worden in de vergunning.

Voor het eigen patrimonium hebben administratieve overheden, zoals de gemeente en OCMW, naast de motiveringsplicht ook een zorgplicht.

Voor opgenomen inventarispanden gelden enkele specifieke rechtsgevolgen i.v.m. normen voor energieprestatie en binnenklimaat en zonevreemdheid.

[1] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/89607
[2] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135236
[3] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/8425
[4] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10519
[5] https://www.onroerenderfgoed.be/het-goed-staat-een-vastgestelde-inventaris

Zowel kerk als kerkhof zijn gelegen binnen het landschappelijk geheel ankerplaats 'Betsbergebos, Gootbos en Ter Hulst'. Dit waardevol landschappelijk geheel heeft een belangrijke wetenschappelijke waarde omwille van zijn unieke geologische opbouw: verschillende tertiaire opduikingen (o.a. Betsberg) afgewisseld met een open kouterlandschap en bronnen met bronbossen. De kerk met kerkhof en pastorie liggen in de steilrand van de beekvallei van de Molenbeek. In de pastorietuin zijn er twee gekoppelde vijvers. Er zijn hieraan geen bijkomende rechtsgevolgen gekoppeld.

Bescherming als monument[6]

Zowel de kerk (met inbegrip van enkele cultuurgoederen) en het kerkhof zijn beschermd als monument. Beschermde goederen hebben een hoge erfgoedwaarde op Vlaams niveau, die door de bescherming worden bewaard en veilig gesteld.

Naast het passief behoudsbeginsel (niemand mag beschermd onroerend erfgoed ontsieren of beschadigen) is er een actieve plicht (je moet het goed als een voorzichtig en redelijk persoon beheren, de toestand regelmatig controleren en in geval van nood onmiddellijk passende maatregelen nemen).

Wil je als zakelijkrechthouder of gebruiker bepaalde werken uitvoeren aan een beschermd erfgoed**,** dan heb je altijd een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed nodig, ook als je geen omgevingsvergunning nodig hebt voor die werken.

Daartegenover staat dat je voor bepaalde werken recht hebt op een Vlaamse Erfgoedpremie[7].

3. Beschrijving

De parochiekerk Sint-Amandus met de historische kerkhofsite is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de algemeen historische, architectuurhistorische, artistieke en sociaal-culturele waarde.

De kerksite met oorspronkelijk ovaal omringend kerkhof gaat vermoedelijk terug tot de vroeg middeleeuwse periode. Ook de patroonheilige Sint-Amandus laat een vroeg middeleeuwse stichting vermoeden door de Gentse Sint-Baafsabdij. Het patronaatschap van de kerk ging in 1126 over van de bisschop van Kamerijk naar de abdij van Ename, dus er moet dus dan al een kerkgebouw gestaan hebben.

Architectuurhistorisch is de Sint-Amanduskerk een representatief en gaaf bewaard voorbeeld en een bijzondere materiële getuige van een historisch gegroeide parochiekerk. De oudste

[6] https://www.onroerenderfgoed.be/de-gevolgen-van-een-bescherming
[7] https://www.onroerenderfgoed.be/erfgoedpremie

delen gaan terug tot de 13de eeuw, namelijk het polygonale koor en de zuidelijke transeptarm, opgetrokken uit Balegemse kalkzandsteen in vroeggotische stijl.

Het noordelijk transept en de hoge spitsboogvensters van het koor en de zuidelijke transeptarm met laatgotische tracering dateren uit de 16de eeuw. In de 17de en 18de eeuw werden verschillende herstellings- en aanpassingswerken uitgevoerd, onder meer aan het schip. De nieuwe westgevel met toren en de zijbeuken in sobere baksteenbouw dateren uit de neogotische bouwfase van 1875, naar plannen van de Gentse architect August Van Assche. Hierbij behield men het 18de-eeuwse stucgewelf en een deel van het meubilair.

In het interieur zijn enkele *waardevolle artistieke elementen* bewaard. De kerk heeft een kenmerkend schip met lage spitsboogvormige scheidingsbogen rustend op zware, rechthoekige pijlers van grijze natuurstenen. Er is een authentieke bepleisterde overwelving in rococostijl daterend van 1764, cf. jaartal op de gordelboog van de eerste travee. Deze beschildering is authentiek en van een zeer hoge kwaliteit en getuigt van groot vakmanschap.

Daarnaast is er een verzorgd uitgewerkte stucdecoratie met rocococonsoles onder de moerbogen; transept met centrale ronde medaillons in stralenkrans met afbeeldingen van het Maria- en Christusmonogram en een duif in reliëf.

Er zijn een aantal cultuurgoederen die mee opgenomen zijn in de bescherming als monument, en daardoor onroerend door bestemming geworden zijn. Deze objecten horen integraal bij het kerkgebouw en mogen de kerk niet verlaten.

Beelden:

- 18de-eeuws gepolychromeerd houten beeld van Sint-Antonius abt met varken
- Beeld van de heilige Godelieve
- Heilig Hartbeeld (mantel met blauwe voering)
- beeld van Kindje Jezus van Praag (op sokkel)
- beeld van de heilige Donaas (met sokkel)
- gekleed beeld van Onze-Lieve-Vrouw
- processiebeeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind met baldakijn

Kruisen:

- Calvariekruis (buiten)

Schilderijen:

- Bekoring van Sint-Antonius abt
- O.-L.-Vrouw van de rozenkrans

Meubilair:

- Neogotische preekstoel

- Twee 18de-eeuwse biechtstoelen
- Twee 18de-eeuwse koorbanken
- Doopvont
- Kruisweg
- Vijf houten devotiekapelletjes van Sint-Antonius

De kerk met haar kerkhof en geloofsgemeenschap heeft ook een *sociaal-culturele waarde*. Een parochiekerk met omliggend kerkhof kunnen we lezen als uitdrukking van een cultuurhistorische en maatschappelijke ontwikkeling, namelijk de beleving van de christelijke cultuur en de dodencultus in Vlaanderen. Deze structuur en context bepaalde tot diep in de 20ste eeuw het volledige leven en was de leefwereld van de bewoners van dit dorp. Het volledige maatschappelijke en individuele leven was opgebouwd rond katholieke feestdagen, rituelen, en tradities en gebruiken.
Het oorlogsgedenkteken als materiële getuige van het herdenken van een collectief trauma van WOI en WOII, aangebracht tegen de voorgevel van de kerk, geeft een extra sociaal-culturele waarde aan het gebouw en de site.

Ruimtelijk-structurerend speelt het kerkgebouw een belangrijke rol in de stedenbouwkundige ontwikkeling van het dorp in een landelijke context en de lokale geschiedenis van deze gemeenschap. De parochiekerk heeft binnen de ruimtelijke context van het dorp een beeldbepalende rol en een belangrijke bakenfunctie. De historische ovale kerkhofsite is kadastraal en visueel nog herkenbaar. Er zijn verschillende markante en beeldbepalende graven aanwezig met een grote erfgoedwaarde, waarvan verschillende met lopende concessie.

Samen met de vml. pastorie en pastorietuin met vijvers vormt de kerk een grote beschermde erfgoedcluster met een hoge beeldkwaliteit en sterk ruimtelijk bepalende uitstraling. Vanuit de kerk is er een directe looplijn en zichtas naar het plein en de omliggende (voornamelijk 19de-eeuwse) dorpswoningen.

Op het plein komen verschillende straten uit, met direct aansluitend op het plein een dichte bebouwing die zachtjes overgaat in lintbebouwing. Het dorpsgevoel is heel goed bewaard en geografisch (ruimtelijk weefsel) is het dorp Moortsele goed afleesbaar. Een herbestemming zal moeten rekening houden met de draagkracht van de site en de omgeving (dorpskern).

4. Erfgoedwaarde

De kerk heeft een belangrijke erfgoedwaarde die op verschillende niveaus afleesbaar en te behouden is:

- De erfgoedwaarde van het gebouw zelf (bouwperiode, bouwstijl, materiaalgebruik, artistiek niveau van uitvoering, …)
- De directe omgeving: de kerk is samen met het kerkhof, oorlogsmonument, de vml. pastorie en de pastorietuin beschermd als monument. Dit maakt dat een unieke cluster van erfgoed ontstaat dat als één samenhangend geheel moet bekeken worden. Er is een belangrijke interactie met het plein en de dorpswoningen rondom het plein
- De ruimere omgeving: het dorp kent een beperkte bebouwing en is in organisatie en ruimtelijk stedenbouwkundig landelijk te noemen.

5. Meer informatie

IOED Viersprong
info@4sprong.be
09/362 87 19 – 0471/88 39 04